

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Кубах Т.Г.

аспірант ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”, м. Суми

Annotation

A modern market of equities of Ukraine condition is in-process considered. The analysis of volume of issues of Ukrainian securities and their issue is conducted on a market of equities condition as a separate segment of capital market.

Анотація

У роботі розглянуто сучасний стан ринку цінних паперів України. Проведено аналіз обсягу випусків цінних паперів України та їх вплив на стан ринку цінних паперів як окремого сегмента ринку капіталу.

Ключові слова

Ринок капіталу, ринок цінних паперів, обсяги випусків цінних паперів, структура обсягів випуску цінних паперів.

I. Вступ

Сучасні тенденції розвитку світової фінансової системи мають суперечливі та неоднозначні наслідки для національних економік, і перед Україною стоїть актуальне питання зміцнення державності та фінансової безпеки країни, що є запорукою сталого економічного розвитку. Одним із найважливіших сегментів національної системи ринкового господарювання, який перетворює заощадження на інвестиції та перерозподіляє фінансові потоки між суб'єктами господарювання, є ринок цінних паперів. Він дає змогу державі та юридичним особам розширити коло джерел інвестування, не обмежуючись самофінансуванням та банківськими кредитами. Світовий досвід показує, що фінансування підприємств шляхом емісії цінних паперів має свої переваги порівняно з іншими формами залучення капіталу, однією з яких є висока цих інструментів. Останніми роками світовий ринок капіталу демонстрував процес втрати частки банківського кредитування на користь ринку цінних паперів. Водночас зростання обсягу ринку цінних паперів відбулось, у першу чергу, за рахунок спекулятивних операцій, що спричинило перегрів світового фінансового ринку і вплинуло на розвиток інших сегментів економіки як в Україні, так і за її межами. З огляду на це становлення стабільного, ліквідного, ефективного та прозорого ринку цінних паперів є одним із пріоритетних завдань, що відповідає національним інтересам України.

На сучасному етапі розвитку в Україні є актуальним питання розбудови конкурентоспроможного ринку цінних паперів як сегмента ринку капіталу, який на рівні з банківським сектором економіки буде забезпечувати достатньою кількістю інвестиційних ресурсів суб'єкту господарювання.

Кризові явища на світових фондових ринках уже призвели до негативних тенденцій на вітчизняному ринку цінних паперів, насамперед, це вплив іноземних інвестицій, які, у свою чергу, спричинили падіння котировань. Закриття міжнародних ринків запозичень перед українськими компаніями, у тому числі й перед банківськими установами, безумовно впливає на подальший розвиток як окремого ринку цінних паперів, так і ринку капіталу в цілому.

Отже, виникає необхідність дослідження існуючих обсягів та структури випуску цінних паперів в Україні, що надасть можливість виявити основні тенденції розвитку вітчизняного ринку цінних паперів, а в подальшому прогнозувати основні тенденції на ринку капіталу та послаблювати вплив світових фінансових криз на розвиток української економіки.

Значну увагу проблемі формування та розвитку ринку цінних паперів приділяють як вітчизняні, так і західні вчені-економісти: В. Базилевич, З. Варналій, О. Василик, В. Корнеєв, О. Мозговий, В. Оскольський, Дж. Долан, К. Форбс та ін. Водночас в умовах глобалізації фінансових систем та відкритості вітчизняного ринку цінних паперів виникають нові можливості та загрози для розвитку ринку цінних паперів як сектора ринку капіталу, що потребує проведення нових досліджень факторів впливу на вищезазначені сегменти економіки.

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження впливу обсягів випуску цінних паперів та їх структури на розвиток ринку цінних паперів як окремого сегмента та на ринок капіталу в цілому.

III. Результати

Створення ефективного ринку капіталу є найважливішим завданням реформування економіки країни. Будь-які масштабні економічні перетворення залишаються незавершеними без створення конкурентоспроможного фінансового сектора взагалі та ринку

капіталу зокрема, здатного мобілізувати, перерозподіляти та надавати реформованій економіці інвестиційні ресурси. Тому розвиток ринку цінних паперів як невід'ємної складової ринку капіталу та важливого сегмента національної економіки набуває першочергового значення.

Ринок цінних паперів України виступає однією з ключових ланок економіки, яка є індикатором розвитку не тільки ринку капіталу, а й усієї фінансової системи держави.

Сучасний стан та структура вітчизняного ринку цінних паперів є наслідком процесів

трансформації економічної системи, які відбулись в Україні під впливом внутрішніх факторів та криз на світових фінансових ринках останніми роками.

Одним із найважливіших показників розвитку ринку цінних паперів є обсяги випуску цінних паперів. Як показано на рис. 1, динаміка обсягів випуску цінних паперів є досить прогресивною. Так, якщо в 2000 р. цей показник було зафіксовано на позначці 15,59 млрд грн, то вже до 2008 р. він збільшився майже у 10 разів і становив 153,05 млрд грн.

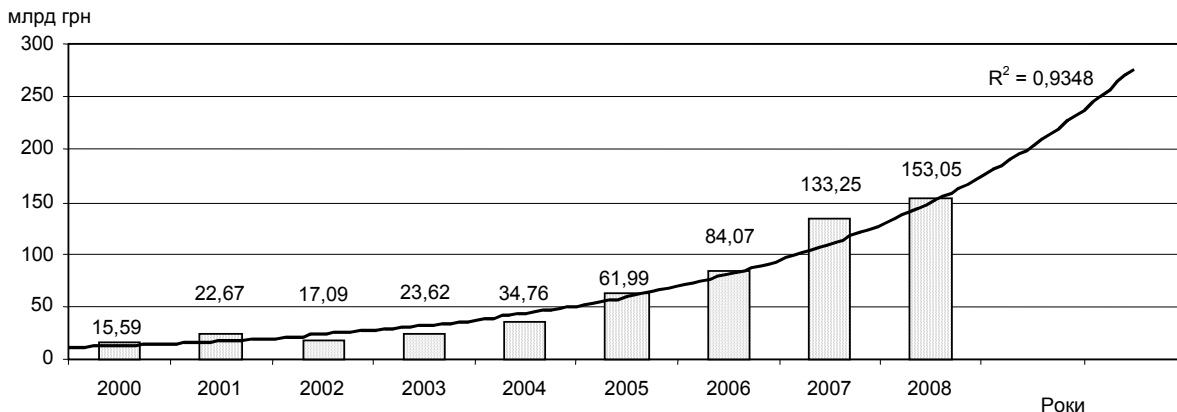

Рис. 1. Обсяги випусків цінних паперів в Україні у 2000–2008 рр., млрд грн

Однак слід зауважити, що якщо в 2001 р. порівняно з 2000 р. відбувається збільшення цього показника на 45%, то в 2002 р. відбувається зниження на 75% порівняно з попереднім періодом. За наступні два роки, а саме у 2003 та 2004 рр. ситуація стабілізується і цей показник досягає позначки 34,76 млрд грн, тобто збільшується порівняно з початком аналізованого періоду більше ніж у 2 рази. Слід зауважити, що найбільш суттєвого розвитку ринок цінних паперів здобув у 2005 р., коли обсяги випусків цінних паперів збільшились на 78% порівняно з 2004 р. Така ситуація, на наш погляд, скла-

лась у результаті політичних трансформацій та економічної перебудови в Україні [1; 2].

У наступні три роки спостерігалася позитивна тенденція і збільшення обсягів випуску цінних паперів на 91,06 млрд грн, тобто темп приросту становив 147%.

На основі побудованої лінії тренда ми можемо прогнозувати подальшу позитивну тенденцію обсягів випуску цінних паперів, але за умови відносної стабільності розвитку як фінансової системи України, так і світових фондових ринків.

Необхідно зауважити, що ринок капіталу в Україні не відрізняється значною різноманітністю цінних паперів (рис. 2).

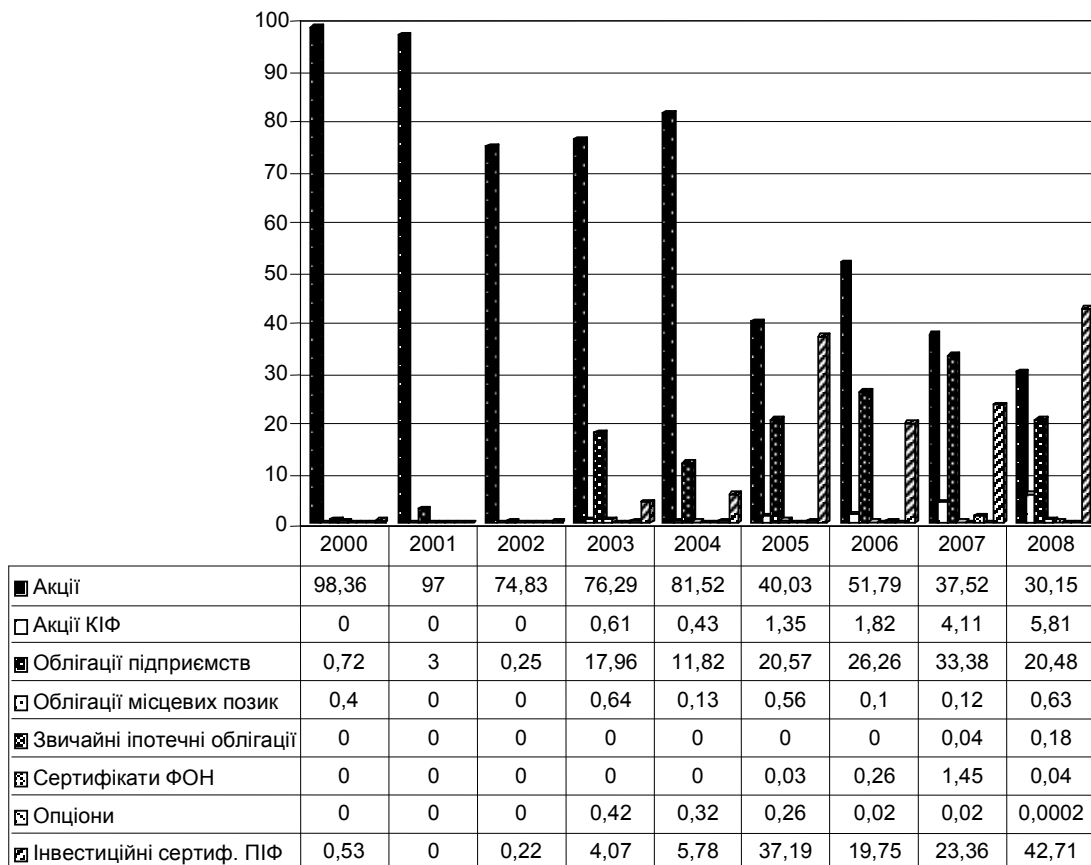

Рис. 2. Структура випусків цінних паперів у 2000–2008 рр., %

За період з 2000 до 2008 рр. домінуючу частку в обсягах випуску цінних паперів займають акції та облігації підприємств, але якщо для перших характерне скорочення в обсягах випуску в 3 рази, то ринок облігацій в Україні, навпаки, набирає темпів розвитку і демонструє збільшення обсягів випуску в 28 разів. Зазначимо, якщо у 2000 р. в структурі обсягів випуску акції займали 98,36%, а облігації підприємств – 0,72%, то в 2008 р. частки розподілились, відповідно, 30,15 та 20,48%.

Скорочення обсягів випуску акцій як засобу залучення додаткових інвестиційних ресурсів пояснюється:

- загальним несприятливим інвестиційним кліматом у державі, що зумовлює високий рівень ризику цього виду цінних паперів;
- небажанням нових власників приватизованих підприємств використовувати саме цей фінансовий інструмент через побоювання втратити контроль над підприємством;
- кризою на світових фінансових ринках, що спричинила падіння попиту на вітчизняні цінні папери з високим рівнем ризику.

Показовим був 2005 р. коли обсяги випуску акцій скоротились у 2 рази, притому, що обсяги випуску облігацій збільшились у 2 рази. Але максимальна кількість запози-

чень на ринку капіталу як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку місцевих органів влади спостерігалась у 2003 р., коли обсяги випуску облігацій підприємств збільшились у 72 рази порівняно з попереднім періодом, а облігації місцевих позик – у 1,6 рази порівняно з 2000 р. Але в подальшому, незважаючи на скорочення в структурі випуску облігацій підприємств у 2004 р. до 11,82%, ринок позикового капіталу демонструє позитивну динаміку. Водночас для облігацій місцевих позик характерні коливання з незначною стабільністю наприкінці аналізованого періоду. Але якщо проаналізувати загальну ситуацію, то можна відзначити тенденцію до зниження цього показника. Що стосується звичайних іпотечних облігацій, то вперше їх випуск було зафіксовано у 2007 р. і становили вони 0,04% у загальній структурі випуску [1; 2].

Також незначні обсяги випуску характерні для опціонів, сертифікатів фонду операцій з нерухомості та акцій корпоративних інвестиційних фондів. Але якщо для опціонів характерна тенденція до падіння, то сертифікати фонду операцій з нерухомості продемонстрували з 2005 р., коли вперше Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку зареєстровано випуск сертифікатів фонду операцій з нерухомістю ТОВ "Нова фінансова компанія" на суму 21 млн грн, до 2007 р. зростання у 81 раз [3]. Але в

2008 р. спостерігалось різке падіння обсягів випуску цих цінних паперів. Що стосується акцій корпоративних інвестиційних фондів, то обсяги їх випуску з 2003 до 2008 рр. збільшились практично в 10 разів. Особливу увагу привертають інвестиційні сертифікати пайових інвестиційних фондів. Протягом усього аналізованого періоду вони займають практично стабільно третю позицію, за винятком 2005 р., коли обсяг випуску інвестиційних сертифікатів збільшився в 6 разів і перевищив обсяг випуску корпоративних облігацій практично на 17%, та 2008 р. – обсяг випуску інвестиційних сертифікатів збільшився у 81 раз і досяг максимальної позначки в 42,71%, тим самим зайнявши лідируючу позицію в загальній структурі.

Проведений аналіз продемонстрував домінування пайових цінних паперів на ринку цінних паперів України.

Таким чином, останніми роками на ринку цінних паперів спостерігається тенденція до диверсифікації в розподілі тимчасово вільних грошових коштів та ускладнення структури ринку цінних паперів, що надає можливість для створення конкурентоспроможного вітчизняного ринку капіталу.

IV. Висновки

Отже, можна зробити висновок, що ринок цінних паперів України перебуває на стадії становлення. На фоні зростання обсягів випуску цінних паперів відбувається певна диверсифікація останніх. Наслідком цього процесу є ускладнення самого ринку. В умовах світових та вітчизняних кризових явищ фінансової системи, це є позитивною тенденцією, яка створює передумови для зниження рівня ризику в діяльності інвестора, але цей фактор є ефективним у розбудові державності тільки в умовах прозорого функціонування ринку цінних паперів в Україні.

Література

1. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2005 рік // Інвест-Газета Нормативна база. – 2006. – № 37. – С. 5–65
2. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2005 рік // Цінні папери України. – 2008. – № 33 – С. 4–21.
3. Школьник І.О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : монографія / І.О. Школьник. – Суми : Мрія : УАБС НБУ, 2008. – 348 с.